

**Versformák,
létformák** Konczek József:
Formáért sóvárgó
Hét Krajcár, Bp., 2008.

Konczek József két évvel ezelőtti kötete, *A tájjal maradtam* elemzése során úgy éreztem, a szülőföld, a családi eredet, az ifjúkori lázák és a művészeti vonzalmak bemutatása után a költő adósunk maradt a pontosabb önmeghatározással. Most viszont *Formáért sóvárgó* című könyve nem csupán kárpótol ezért – jókora meglepetést is szerzett. Válaszol a ki vagyok én és a mi a véleményem a világ dolgairól kérdéseire. Konczek hatvanas éveiben hozza nyilvánosságra forrongó éveinek egyre jobban leszűrt párlatait. Korábbi éveivel sem gazdálkodhatott rosszul az, akinek a kései beérés végül is megadatik. Nem a betakarítással: a „piacra dobással” késlekedett.

A tájjal maradtam verseit sokban újraértelmezi a Formáért sóvárgó. Válaszol a levegőben maradt kérdésre: miért maradt a költő a fölnevelő tájjal. Másképpen mondva, miért maradt magára. Szavait én így értem.

Ízlelgessük egy kissé a címet: Formáért sóvárgó. A „formáért” vágyakozva-fáradozva önmagát kereste Konczek József. Nem a vallomást erőltette – tematikája tárgyyszerűbbé, stílusa tárgyilagosabbá alakult. Nem egyféle kifejezőmódban találta meg egyszeri és lényegi önmagát, hanem a sokféleségben, a változatoságban. Némi túlzással azt mondhatnám: ahány fejezetből áll a kötete, annyiféle hangot és közvetítő elemet talált az önmeghatározáshoz. Volt erre néhány kísérlet előző könyvében is: festők műveiben, vásári kiáltók mondókáiban vagy éppen a Gál István-féle *Ménesgazdába* illő jelenetekben kereste az önmagán túlit, a létezés kis és nagy csodáit. Ott is olyasmire talált rá, amiből visszakövetkeztethetünk általában az emberi létre. Az újabb lelemények most már arra is alkalmat adtak, hogy még jobban ráérezzen az egyéni túli létezésre. A modern költészet egyik legfontosabb módszerét vette igénybe: a tárgyi áttételezést. Ennek nem az a nyitja, hogy egyes szám első személyben beszél-e a költő, vagy idegen személyekbe költözik. Hanem hogy szóra bírja-e a fecsegő felszín alatt rejlő, néma dolgokat. Ebben a kötetben többször sikerült ez a költőnek, mint a korábbiakban. Itt már nem csak jó verseket talál az olvasó, ez költészet – a lét több oldalú végiggondolása a poézis révén.

A könyv elején olvasható *A XXI. század költői*. Önszembeállítás ez Petőfi ars poeticájával. Tudomásulvétele annak, hogy cselekvés értékű váteszi költészetet ma nem lehet művelni. De ott van a műben az azonosulás is

a nagy előddel. Ő is éppúgy „patakok, nyári mezők, gyerekek, tűnődő vénék, békés állatok” ihletette volt, mint Konczek. A mai költő pedig rezignáltan megvallja, hogy nem a „lángoszlop” szerepére hivatott. A küzdelmes XX. század történelmi fáradtságát mintha már a csontjaiban, sőt a génjeiben hordozná, ahogyan egész, háborúban született generációja. Ez a nemzedék dugott virágot a puszkacsövekbe. Nem ölni akar, hanem ölelni. Konczek nem úgy keres magának új utat, mintha meghaladta volna elődjét, csak mint aki szembenéz a ténnyel. „Dadogni / meg hallgatni kell” – írja, s ennek tényszerűen is hitele van: sokáig hallgatag költő volt. Utólag érezzük csak, hogy mostani megvalósulását készítette elő ritka megszólalásaival.

József Attila nevezetes sorai szerint „Hiába tükröződöl önmagadban, / csak másban moshatod meg arcodat”. Ki ez a „más”? Mindenekelőtt – a Nő. Konczek erotikus versei az aktfestők következetességével variálják az egybefonódó emberpár szeretkezés-jeleneteit. Nem a régi értelemben vett szerelmes versekről van szó, hanem tiszta erotikáról. A természetes emberi lényt mutatja föl nagy őszinteséggel. Mintha korunk *Énekek éneke* szólna. Az intim jelenet két vagy három ezer év alatt sem kopott el, mert minden ember magánügyeként személyes. Konczek a népköltészethez és a műköltészet hajnalához, Szapphóhoz jutott vissza.

Az erotika hálás téma. Különösen akkor volt nagy felhajtó ereje, amikor hamis tilalmakkal vívta szabadságharcát a költészet. Most, hogy a szerelemben szabad a vásár – és főleg a vásár szabad –, azt keresem az erotikus költészetben, hogy miként realizálódik a férfi a nő által, és viszont. Miként adják vissza egymásnak és szerzik vissza maguknak a megcsontult vagy elveszett személyiséget. A másik nemhez tartozó ember az én megelégsének evidens módja. Testi önmegvalósulás. A cím női formáért sóvárgó értelmezése sem lenne talán üres szójáték, hiszen több ciklust is szentelt a költő a kendőzetlen erotikának. Autentikus példákhoz nyúl, például a Vargas Llosának ajánlott fejezetben (*A latin szeretők*). Másutt a szibériai rokonnépek medvénekeihez fordul, mint például *A medvelány énekében*.

„Majd játszunk békés állatok gyanánt” – írta József Attila. Miért emberibb ez, mint megannyi hollywoodi filmjelenet? Az állatok révén sokat tanulhatunk, önmagunkról is. Például azt, hogy van-e bennünk szeretet és irgalom. Áttételes példázatnak érzem az *Azt mondták, öljem meg a kutyát* című meditációt. Emberi viszonyok mérhetők le belőle.

Milyen más módokon realizálódik még a költői én?

Itt vannak például a Szanyin-versek. Emlékszünk, Baka István is orosz modellt választott magának a közvetett önkifejezéshez Sztjepan Pehotnij-verseivel. Konczek ugyancsak otthonos az orosz irodalomban – új Ahmatova-kötete is bizonyítja. A Szanyin-ciklusban Konczek olvasmányos prózai kötőanyaggal habarcsolta össze a versek építőköveit, mint Weöres Sándor a *Psychében*. Így vett szemügyre egy lehetséges létmodellt, amelyet aztán határozottan elutasított: a következmények nélküli ember jól ismert típusát, a közöny és a felelőtlenség alakját. „Korunk hőse” ez, aki mostanában csinált karriert és óriási károkat. Ha körülnézünk, hogy az elmúlt években milyen emberek szerzése-rombolása siklatta ki az ország jelenét-jövőjét, könnyen ráismerünk a szanyini modellre. Konczek közvetlenül nem politizál verseiben, de mélyebbre hatol, mintha verspublicisztikákat írna. Ez is áttételes, közvetett kifejezés. Korszerű megszólalás – Pilinszkyvel mondva – aktualizálás nélkül.

E ciklus verset-prózáat váltogató módszere segítette hozzá a szerzőt a korjag-versek fejezetéhez, amelyről, úgy sejtem, még hallhatunk, ha lesz még irodalmi élet. Konczek kitalált vagy megálmodott egy nem létező népet, a korjagot, mely a Kamcsatka tundráin él, már kihalóban. Tengeri halászattal foglalkozik, vagy a helyi halfeldolgozóban talál megélhetést. Az ősi nyelvet már alig beszéli, akárcsak a mi nyelvrokonaink.

A korjag versek a Sorbonne-on tanult, elfranciásodó nyelvésztől, Soulagintól származnak. Benne szólaltak meg, amikor nagyvárosi dolgozósobájában isten háta mögötti népének nyelvét kutatta. A világ szeme elé szeretné tárni a korjagok nyelvét, kultúráját. A maga gyar-

ló módján franciára fordítja szerelmes verseit. Ezeket halála után találja meg francia özvegye. Konczek „korjag eredetiben”, magyarul és részben franciául is közli őket. Ismét remekel a szerelmi költészet ősi és újszerű dalaival. Tudja, amit a modern költők, festők tudnak a legjobban. Hogy a természeti ember környezete és mentalitása alkalmas az emberi lényeg megragadására. A hazai műfordítók ráéreztek, mennyi kiaknázható szépség rejtőzik a természeti népek dalaiban. Konczek a maga módján csatlakozik a kincsszerzőkhöz. Szabadjára engedhette a nyelvérzékét. A türk, csukcs-mongol, északi germán és finn hatásokat őrző korjag nyelv játék, tapasztalat és intuíció szüleménye. Az ősi korjag húros hangszer, a kantill történetesen finn szószármazék, a *Kalevalából* ismert kantelére utal. Olyasmi ez a világ, mint a gyermek József Attila és testvérei által kiötlött püngerűc, Weöres Sándor antarktiszi álombirodalma vagy Gergely Ágnes *Kobalt-országa*.

A korjag-versekben szonettfémák jelzik: ez a néptöredék úgy őrzi hagyományait, hogy közben igyekszik lépést tartani a világkultúrával. A korjag nyelvész-költő titokban tán büszke arra, hogy futtatott jambusokkal, tiszta rímekkel és csengő asszonáncokkal bizonyítja: őseinek nyelve alkalmas arra, hogy művelt, modern költők éljenek vele, és hagyományait megőrizve törjenek ki provinciális helyzetükből. A játékból kihallom az aggodalmas üzenetet: íme a mai és holnapi magyar költő helyzete. Ennyit tehet, de ezt vállalnia kell.

Jó okom van tehát, hogy minél nagyobb nyilvánosságot kívánjak Konczek József izgalmas-szép verskötetének.

Alföldy Jenő

